

német utazó. A kutatók számára a hétköznapi jelenségekre is figyelő, azokat pontosan rögzítő útleírás bővelkedik néprajzi jelenségekre vonatkozó értékes adatokban. A rengeteg közvetlen néprajzi elem közül csupán néhányat kiragadva kívánom érzékeltetni a kötet értékeit. A hansági mocsár leírása, Hany Istókkal kapcsolatos történetek éppúgy szerepelnek a könyvben, mint az 1841-es pesti vásár rendkívül részletes bemutatása. A kerámia típusok, a szóda, szappan gyártás ismeretei, a szegedi és a balatoni halászat részletgazdag leírása is olvasható a vonatkozó fejezetekben. A műfaj jellemzőihez igazodva az útleírásban kiemelt szerepet játszanak a korabeli közlekedési eszközök, vízi és szárazföldi járművek, az utak és a fuvarosok bemutatása. Kohl hosszabb időt töltött Pesten és Budán. Az ekkor tapasztalt viszonyok, így a korabeli fürdőkultúra, a Tabán leírása, a formálódó városi életmód és az összetett nemzetiségi viszonyokra érzékeny megfigyelések különösen érzékletesek. A magyarországi nyelvhasználat: a latin – német – magyar nyelvek használatának jellemzőire is figyelmet fordított a német utazó. Mentalitás és politika történeti adatok, gazdaság- és kultúrtörténeti részletek gazdag tárháza a munka. Kohl útleírásában számos olyan megfigyelés található, amelyek egyedülállóak a kor irodalmában. A két útleíró kötet Magyarországra vonatkozó anyaga kiegészül egy 1868-ban írt nemzetkarakterológiai munka vonatkozó részletével is. A magyarok általánosan ismert jó tulajdonságai és a reformkori politikusaink által is ostromozott hibák szerepelnek ebben az összefoglalásban. A szerző stílusát a korabeli recenzensek dicsérték, viszont a magyar olvasók számára a rendkívül körültekintő és alapos munkát végző Vizkelety András fordítása teszi igazán élvezetessé az olvasást. A tudós fordító jelzi a különböző német nyelvjárások vonatkozó adatait és felvállalja az eredeti szövegben esetenként szereplő elhagyható részletek szelekcióját is, miközben pontos jegyzetekkel segíti az értelmezést. A szép kiállítású kötetet korabeli képek és metszetek illusztrálják. Hiányosságként egyetlen elemre hívom föl a figyelmet, ami egy útleírás esetében különösen zavaró. Sajnos nem készült olyan térkép, melyen a kalandos és részletesen adatolt útleírás útvonalát követhetné az olvasó.

Medgyesy S. Norbert (szerk.): Ecclesia Agathae. A 250 esztendő perenyei templom tanulmányköteté és népének-hanglemezei. Budapest, Magyar Napló. 2012. 502 p. (kép és CD-ROM ill. audio-CD melléklettel)

Bednárík János

Egy kistelepülés templomának évfordulójára ritkán készül olyan kiadvány, amely a tudományos közvélemény érdeklődésére is számot tarthat. A Vas megyei Perenye köteté kétségkívül ilyen, hiszen a kitűzött „helyiérdekű” céljaihoz (értékek, történelem feltárása, a lokális identitás erősítése) a falu határain messze túlmutató tanulmányokban igyekszik közelebb kerülni. Természetesen a könyv anyaga nem egyenletesen magas színvonalú, és az egyes írások tematika, terjedelem, sőt műfaj tekintetében is meglehetősen különbözőek, az igényes szerkesztőnek mégis sikerült megteremteni köztük a szükséges koherenciát. A kötetet Tóth Sándor József Attila díjas költő és Csire Lenke, az egyházközség világi elnökének köszöntői, valamint szerkesztői előszó vezetik be, majd Barsi Balázs OFM eszszéjét olvashatjuk a templom lényegéről, szimbolikájáról, liturgikus és teológiai jelentőségéről. A mű ezután két nagy tematikus egységre tagolódik. Az első a jubiláló templom patrónájának, Szent Ágotának a magyarországi tiszteletével, a második Perenye és a templom történetével illetve a falu vallásos néphagyományaival és népének-kincsével foglalkozik.

Az első rész felütéseként Rétfalvi Balázs történész közli a 251-ben vértanúhalált halt cataniai szűz legendájának egy 18. századi változatát Illyés András pozsonyi olvasókanonok, későbbi erdélyi püspök szöveghagyománya alapján. Ezt követően Kovács Andrea egyházzene-kutató tömör litur-

giatörténeti és filológiai bevezetővel, több magyar használatra készült 14–15. századi forrás alapján adja közre Szent Ágota nagygregorián miséjét és zsolozsmáját, amely először itt jelenik meg teljes hosszában. A felhasználóbarát kottakép és a jól tagolt szöveg akár közvetlen liturgikus felhasználásra is alkalmassá teszi a darabokat, az érthetőséget Kormos Zoltán magyar fordításai segítik. A zsolozsma hat tételét a Schola Hungarica tagjainak előadásában a mellékelt CD-ROM-on meg is hallgathatjuk. A latin darabok után – sajnos kommentár és forrásmegjelölés nélkül – helyet kapott az Ágota-zsolozsma és mise „népgregorián” (egyszerűbb, magyar nyelvű) változata is. A következő oldalakon Medgyesy S. Norbert a perenyei hagyományban élő népéneknek közül adja közre azt a hármatot, amellyel „Perenye közössége (...) köszönti védőszentjét”. Egyfajta összekötő kapocs ez a három ének, amely a kötet két egymáshoz lazán kötődő irányát összefogja. Kerny Terézia művészettörténész *Szent Ágota tisztelete Magyarországon* című tanulmányában gazdag (részben Rétvári Balázs gyűjtését dicsőítő) anyagot foglal össze. Az áttekintés a 12. századtól, az Ágota-kultuszt leginkább terjesztő Anjoukon át a 19-20. századi Ágota napi kenyérszentelésig terjed, és a perenyei templom Szent Ágota-emlékeinek bemutatásával zárul. Függelékben Kerny közöl még egy – a Szent Ágota ereklyéről szóló – 15. századi forrást (Ivanich Pál levele Hunyadi Jánosnak). Az első rész zárásaként S. Laczkovits Emőke rövid közleményében egy a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban található 18. századi, Szent Ágotát ábrázoló breverl-t (oltalomlevél) és egy 19. századi nyomtatott szentképet ismertet.

A kötet másik nagy tematikus egységének elején Szalai Veronika történész írását olvashatjuk, amelyben a Batthyányiak Rohonc-Szalonaki uradalmához tartozó Perenye 17–18. századi történetét vázolja, majd a templom építése idejének (1761-68) társadalmi keresztmetszetét tárja elénk táblázatos formában (anyakönyvek alapján). A következő fajsúlyos tanulmányban Rétfalvi Balázs mutatja be a 250 éves templom történetét. A településtörténeti bevezető után a szerző a mostani templom – szintén Ágotának szentelt – elődjére vonatkozó adatokat foglalja össze, majd részletesen elemzi a reformáció illetve a katolikus megújulás történetét, kiemelve az országos, egyházmegyei, uradalmi és lokális folyamatok közötti összefüggéseket. Az új templom építésének, gyarapodásának, renoválásainak történetéből külön kiemelendő a templom anyagi alapjaival és gazdálkodásával foglalkozó rész, amely olyan kérdéseket érint, amelyeket nemcsak a templomtörténetek, de általában az egyháztörténet-írás is elhanyagol. A tanulmányt kép- és dokumentummelléklet zárja.

A kötet legjelentősebb fejezete Medgyesy S. Norbert *Perenye vallási élete, szakrális és zenei néphagyománya* című – akár monográfiának is nevezhető – tanulmánya. A szerző először Perenye felekezeti viszonyait, plébániatörténetét tekinti át, kiemelve a „filia-lelkiség” sajátosságait: a perenyeiek Gencsre jártak templomba, hiszen perenyei templomban egészen a '30-as évekig igen ritkán miséztek (az egyik ilyen alkalom természetesen az Ágota-napi búcsú volt). A pap nélküli közösségben virágoztak a különböző paraliturgikus szokások, a hívek vezetésében pedig nagy felelősség hárult a kántortanítókra és a laikus búcsúvezetőkre, előénekesekre. Az ő bemutatásuk után a szerző rátér a forrásokra: részletesen elemzi a *Perenyei kéziratok énekeskönyvnek* elnevezett, a 19. század közepe óta másolt és továbbadott kolligátum és egy másik kéziratok gyűjtemény anyagát. A következő rész a különböző vallásos társulatok szerepét járja körül a 18. századi kordaviselektől a 20. századi Rózsafüzér Társulatig (és a sorból kilógó – vallásos társulatnak aligha nevezhető – Katolikus Népszövetségig). Külön fejezet foglalkozik a zarándoklatok és processziók témájával (célpontok, szervezésén, forgatókönyv, énekanyag, imádságok). A Perenyében különösen tisztelt szentek (Ágota hiányzik!) kultuszát ismertető részt az „az egyházi év népi áhitatának” kronologikus bemutatása követi, és a halottvirrasztó szokásának jellemzésével zárul.

Medgyesi munkájának többletét – más hasonló, egy település népi vallásosságát bemutató művekkel szemben – az egyes vallásos cselekményekhez kötődő népénekek és imádságok szakszerű közlése jelenti (kotta, szöveg és hanganyag). A tanulmány utolsó fejezetében ezek szintézisre is vállalkozik: a kötet tudományos – vagyis egyház- és népzenei, valamint néprajzi – szempontból legfontosabb része ez, amely a település teljes népének-hagyományát dolgozza föl. Medgyesi S. Norbert tizenhat éves gyűjtőmunkája során mintegy 300 – részben igen régi, akár gregorián hagyományt őrző – népéneket rögzített (több változatban). Ezt a hatalmas anyagot teszi most közkinccsé egy teljes templomi halottvirrasztóval és 11 archaikus népi imádsággal kiegészítve. Mindenekelőtt a népénekek kéziratos és nyomtatott szövegforrásait (énekeskönyvek, aprónyomtatványok) veszi sorra, majd áttekinti a korábbi perenyei gyűjtéseket (Vikár László, Békefi Antal, Erdélyi Zsuzsanna). Kitér a népének műfajának kérdéseire, az előadásmód jellegzetességeire (pl. a „népi diktálás” technikájára), és érinti az írásos források vs. helyi változatok problematikát is. Mindezek után, dallamtörténeti rendszerezést követve elemzi az egyes csoportokat, a jelentősebb dallamokat, szövegeket külön is kiemelve. A kötethez csatolt hanghordozókon – a mintegy 10 órányi anyagot tartalmazó CD-ROM-on, és egy válogatás audio-CD-n – a 18 adatközlőtől származó gyűjtések mellett a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népi ének szakos hallgatói, a Perenyei Asszonykórus és Férfi Népdalkör működnek közre (technikai szerkesztő: Németh István). A CD-ROM egyben a templomi használatra kiadott *Éneklő Perenye* füzetsorozat példatáraként is funkcionál. A kötetet mutatók, adattárak, képmelléklet, és a három nyelvre is lefordított (!) összefoglalás teszik teljessé.

Ágota egyháza „kifelé” is meg kívánja mutatni kincstárát. És valóban, a tudományos igényességgel született, pontos forrásközlésekre épülő tanulmányok Perenyén túl is méltán számíthatnak figyelemre: haszonnal forgathatják a művelődés-, művészet-, egyház- és zenetörténészek, és lendületet adhatnak az egyházzene és a népzene határán álló népénekek interdiszciplináris kutatásának. A szép kiállítású könyv, a gazdag hangzóanyag azonban mindenekelőtt a helyi közösségnek szól. A cél – az elhivatott gyűjtő-szerkesztő szavaival – hogy „tápláló gyökérként visszaadja régi tulajdonosának nagy értékeit, saját lelkének gyümölcseit” (409. o.). A kötet remélhetőleg beteljesíti ezt az identitás-és közösségépítő küldetését.

Basile, Giambattista: Pentameron: A mesék meséje avagy a kicsik mulattatása. Fordította, az előszót írta és a jegyzeteket összeállította Király Kinga Júlia. Pozsony, Kalligram. 2014. 499 p.

Gulyás Judit

1634–1636-ban Nápolyban jelent meg Giambattista Basile (1566/1575?–1632) lovag, udvaronc, költő ötven elbeszélésből álló gyűjteménye. A mű folklorisztikai jelentősége abból fakad, hogy a később oly nagy érdeklődés tárgyát képező *tündérmesék*nek az európai írásbeliségben a 16. századot megelőzően alig találni nyomát: bár egyes motívumok, motívumcsoportok, epizódok felbukkantak, ám teljes tündérmesei szüzsére épülő prózanarratívák eddigi ismereteink szerint a szintén itáliai Giovan Francesco Straparola velencei gyűjteményében (1551, 1553) jelentek meg először. A *Pentameron* pedig – amely a *Piacevoli Notti*hoz hasonlóan az itáliai keretes elbeszélés-gyűjtemények formai hagyományához kapcsolódik – az első olyan mű, amelyben a keretelbeszélés és a novellák *mindegyike* mesei szüzsét követ, és itt olvashatók a legkorábbi változatai olyan tündérmeséknek, amelyeket évszázadokkal később azután már népmeseként jegyeztek le a gyűjtők Európa szerte. Ezek a tündérmesék a magyar elbeszélő hagyományból is jól ismertek, így például *Az elfeledett menyasszony/Rózsa elfelejti Ibolját* (MNK 313C), *Jancsi és Juliska* (MNK 327A), *A három nádszálkisasszony* (MNK 408),